

ACC. N:R M. 10254 : 1720.

Landskap:

Skåne

Upptecknat av:

Ebbe Ebbesson

Härad:

Byäre

Adress:

Thelid Hov

Socken:

Storf

Berättat av:

Uppteckningsår:

1947

Född år

1876 Småryd V. Persson

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Gömans traditioner
LUF 51

s. 1-20.

LUF 51.

För 60 och 70 år sedan bar det en sjöman
i varje stuga, eller hade det varit alla
skulle försöka att bara sjöman även om
de barken hade lust eller fallenhet för det.
Då hade varit lätt att besvara ~~den~~ fråge-
lista, nu finns ingen att fråga ty det finns
inga sjömän igen här nu. De gamla är
uttrötta, och de som eventuellt finns blivit
inga traditionella sjöman, som de gam-
la på segelfartygen. Deras resor blivit
inte så långa och dryga nu, med ånga
och motor.

Som dotter av en sjömansläkt, bad far,
farfar och farbröder vara sjöman, hörde jag
jag i min barndom och ungdom många sjö-
mans historier, om man då varit förstående
nog att anteckna dem, skall emellertid
försöka att framkalla det lilla jag minnes.

Frikiden användes till likt ao Garje-
deras kläder behövde omges förättas och
lagas det söndriga och stumpona toppas.
Under en resa som kunde komma att räcka
3 o 3 månader (dessa så kallade långfarare
ochiefarare o d l.) var det nödvändigt att laga
det som fanns. Det fanns ju reservförråd i
slabbkistan, som de kunde få köpa av Kap-
tenen. Men det var en viss dansoperering
på det så att det kunde räcka till alla vid
behov. Under tiden sjöng de och talade om
historier för varandra bad banna och diktade.
De skrevs det brev vilka skulle vara
färdiga att postas när de kommo i hamn.
De badade varandra så gott de förmådde
de som kunde sjunga och spela drag-
eller munharmonika, gjorde det.
I den tiden fanns ju ingen radio till fröjelse.

3/

ACC. N:R M. 10254:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

De som tänkte att läsa Navigation, lärde
mycket av de böcker som behövdes, detta
efter Kaptenns eller Styrmanns råd.
De övade de sig i räkning, Matematik var
ett viktigt ämne i Navigation.

För det stormigt och svart på sjön blev
det icke mycket fritid, och kunde det
någon gång bli en kort frubakt
behövdes den till vila. Jämnt behö-
ves det ju också då att laga seglen
som sköts vänder i stormen.

För halade om att på en reb, måste han
och timmermannen sy segel. Varje le-
dig stund, det var den skäraste och dry-
gaste för hvar som Kapten. Skutan sprang
läck, när far kom och fick se det stäck han
hela sitt ben igenom bålet, till timmerman-
nen ö andra hann komma med plankor

4/

ACC. N:R M. 10254:4.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

och annat för ett tåta till hallet med.
Fram kommo de dock till Buenos Ayres
efter 95 dagars resa från Cardiff men
utan rigg. Samma resa hade gjorts för-
ut på 60 dagar.

En erfaren sjöman kan på bådets bäl-
tingar, på förhand ha på känn om storm
är i anslående utan några som helst
skrockfulla förbud, sa far, men han tala-
de om att när han som jungman var ute
på sin första sjöresa, det ombord var
en gammal matros som i backert buder
kunde komma och säga "Nu få vi ett gys-
ligt buder om en dag eller två, ty jag har
drömt om Elisabeth i Härragårda i natt"
och det slog aldrig fel utan han fick rätt.
Far var inte skrockfull eller bibelskeplig
han skrekade ej det, så var farfar så mycket
mer

Han hade bad sett Flygand Holändar
en och andra märkligheter på sjön.

Kunde man bara minnas alla sars historier
Men jag var för ung då att riktigt förstå dem.
En Minns jag Abok de lågo i Spanska sjön
(Boisaya Buktén) och kryssade, då de finge
se ett höck svart moln uppstå i
Stord Väst och i dess mitt kunde ses två
svarta hönor. Då kom en Matros som var Finne
(de äro allmänt ansedda för att kunna trolle)
han sade "ni se de två svarta hönorna och
är två trollpäckor som tror att de skola för-
göra oss, Men vi skola förgöra dem i stället.
Ställ upp er alla män på däck med skjut-
vapen och sikta på hönorna, på kommando
ge ni alla fyr på en gång," Vi gjorde så,
Molnet delade sig den ena hönan damp
men den andra blev bara skapelskjuten.

6
Vi finge en by över oss, men det var inte så
farligt, den skedskjutna hönan hade inte haft
makt nog. Farfar trodde bad på Rausfrum och
andra dylika bareder. Det badade inte gott att
få se flygande Holländaren, det var åtminstone
bäst att hålla sig från närheten av Cap Horn.

Jag frågade huru den flygande Holländaren såg
ut ja det var ett fartyg som hövade uppe i
luften upp och nedvändt.

När baderet var gott och inga särskilda bekymmer
spjös, sjömansvisor och kärleksvisor, det
var alltid någon som under tiden de varit
hemma lärt något nytt. När ankaret skulle
spjös. Oh hej Oh hej o.s.v. efter en melodi
som gick bra i takt, liksom när det skul-
le pumpas, pumpa pumpa pumpa lärs ut
dels för taktens skull och dels för ett
underlätta arbetet.

När linien skulle passeras hade de en
hel del upptåg med den som inte barit
med om det först förstår om Kaptenen
tillät det. Wagon blev utklädd till Neptu-
nus, och några andra till hans hovmän
och medhjälpare. Då uppträdde de med
både sorts musikinstrument de kunde
ärsädkomma. I brist på annat använde
de grytlock som slogs ihop och en upp och
nedvänd kittel kunde användas som
trumma. Då blevo de framkallade för
Neptunus, och skulle erhålla tillåtelse
att överskrida linien till Södra halvklotet.
Mannens största pyrdnad och stolthet
i den tiden bar sig skägget och det bar
också det som de gick hårdast åt. Först
blevo de intyglade med fett och sot
sedan skulle de rakas, och då blev banli-
gen

8/

ACC. N:R M. 10254:8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Den ene halvans sakad och den andra halvans fick sitta kvar, eller klipptes håret olika o.d.l. sist finge de en skopa batten över huvudet. Därefter fick de fribre till Södra halvklotet.

Var bädret backert, och resan gick bra. Så kaptenen bar bid gott humör kunde han bjuda hela besättningen in i kajutan efteråt för att få någon fraktering en sup eller dylikt.

På de långfärder som Fer hade på senare år hörde jag aldrig om talas något särskilt jul firande karaoke var orsaken den, att som det blev påmonstrering i England det inte blev så många här hemifrån. En resa hade en Fransman till köck och han hade bål inte bara mattraditioner.

9/
Men för längre tid tillbaka hade de få
de kortare besorna över Östersjön och
Nordsjön båd gris och höns ombord och
slaktade dem också där. Då slaktades
grisen till jul. Så de hade båd griskue-
red och skinka till jul. Men allt det
andra sylta korv och blod kunde de
gärn inte ^{få} berlocken sökte far inbilla oss
när vi voro barn, att först gavo de grisen
recinolja ett par dar, därefter fick han
svätta ett par dar, sedan fick han mjöl
gryn och mjölk med krydder, så när gri-
sen var slaktad, var det bara att skära
av korvorna i passande storlek och koka
dem. Men det var så pass skepparhistoria,
att vi förstodo att det inte var sant, och
vi hade ju sett huru mycket besvär de
hade hemma med att göra blodkorv.

En annan Skepparhistoria, om gris ombord, var, att en det var Fjöcka och Mistluren Stjejka var det bara att dea grisen i skansen eller öronen så att han bleck. Men så kunde hända att andra seglare som hörde grisskrick kunde tro att de boro nära land.

De hade också lutfisk ^{och risgröt} julaboar men ibland kunde hända de inte visste de kätte demintionerna på gryn mot mjölk. Mjölken var prererberad och var i små 1/2 liters burkar och var en fast massa som löstes i kokande vatten, till utseendet liknade det mjölk, men smakade inte gott, det var så mycket fettperlor på den, men kokad till mat var det inte illa. För hade hem dylika mjölk och äggburkar, så jag har båd sett och smakat det. Äggpulvret var bra till äggmat.

11/
Jule konsthigt om maten blev rätt premi-
er, på de små skutorna hade de på mitten
av 1800 talet och till och med senare alltid
de yngsta till köck och det var det första
de fingo börja med. Senare och på större
skepp hade de dock som hade lite skolorning
i köket. För tabade om att det första året
han var på sjön 1862 fingo de örter 14 gång-
er i bechan nykokta till middag och
bärmda till kvällsmålet. Frukost potatis
och spicken vill. Senare blev det en Sjö-
lag och bättre kosthåll. Gamla sjömän
fingo också skörbjugg och andra sjukdom-
mar, biten min brist säger ju nu något det de
inte visste om då. Sjömansyrket är nog
alltid hårt men i den gamla ^{tid} tiden) som
det sägs) var det nog värre än nu konsthigt
att folk bara gav sig till det. Men det var kan-
ske inte starkt på land, och då var det äventyrligt.

12/
Det var inte bara storm och fara på sjön
som var riskfullt. De skära smittsom-
ma sjukdomarna, som de kommo ut
för i det tropiska klimatet smittkop-
porna gula febern kolera m. sl. voro också svåra.
Vår far seglade som 1st styrman å skep-
pet "Vesternorrland" från Grönö, kaptenen
en ungdomsvän och Navigationskamrat till
honom, måste de gå in och söka hamn på re-
sa från Montevideo till Rio de Janeiro på grund av
gula febern ombord. Tre dögo och fem lågo
sjuka bland andra kaptenen. Vår far gick iland
för att få begravt de döda, följde kaptenen honom
till gallrepsfrissan och bad honom för all
del skynda tillbaka, det första stundt när
han kom i land var fluggan på halv stund
på Vesternorrland. Vår far anade det snart
och skyndade genast tillbaka ombord.

13/

ACC. N:R M. 10254:13.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Han kom dock för sent. Kaptenen bar Eeden
död när Far kom ombord. Sedan dogo de andra
fem också så det bar endast Far och en 17-års
pojke kvar på grund av sjukdom ombord.
Måste de så ligga i karantän i 14 dagar.
Det var svårt att få besättning där det bar
till ta bad som kunde få bland införlingar
na. De förstode dåligt Engelska och Far talade
inte deras språk. Färdt var när de började
närma sig Europa och det började bli
kallt de förstode inte att ha kläder på sig
och ville inte hålla. Far måste skicka tele-
gram från England hem till en sväger
som var sjökapten att han skulle samla
besättning och möta i Helsingborg för att
gå med till Ribau för att sedan gå till
Gundsvall, dit kommo de sjöbåren jul-
abton som sista fartyg den hösten.

Det var endast ett fall bland många,
alla de som då fölls dö för gula febern
voro härifrån orten, så det var stor sorg
för de hemnavarande. Några år senare
var det en kaptän från Törekov med en
del av besättningen som avleds i Lantos
av gula feber. Nu hör man aldrig om några
dylika fall, det har väl blivit bättre där-
stäru förhållanden som förhindrat smittan.
Finnaarna voro ansedda att ha fjolldoms
förmåga och det kunde ibland bara
till nytta. Efter en förlisningen på Lässö, thulle
Far som Sturman, och en finsk Matros, gå
i land och köpa potatis av en gumma som
sades hava gott om dem. Det låg 11 beak på
Lässö så det var ont mat och gumman stod
de hon kunde taga bad som häls för sina
potatis. Far blev ont och bade, och vi ett skäms

att begära sådana priser för det att vi
äro nödstälda. Då så dæftinnen kom styg-
man, men så sant som jag är finne skall
denmlärring inte ha en enda potatis i
sin köllare i morgon bitida, jag skall
sända alla skopprett rätter hit. Då föll hon
till föga och sade snälla goa herrar skicka
inte rätterna hit så ska vi få så många
potatis vi vill för ingenting.
Det hände en gång att rätter ötet höll på
en finnes i slaktskröja, han blev förbitt-
rad, och lovade att hämnas. Han satte
sin slidkniv i däck och körde dit
rätterna de kommo, den ena efter den
ena efter den andra och stälde sig att
grida uppåt kniven tills de mistade
huvudet. Den annan gång skulle en finne
köra rätterna i land, villkoret var, att alla

Skulle se på det men ingen fick säga
något eller skratta. Finnen körde fram
alla råtterna mot landgången, under det
att besättningen stod tysta och högtidl-
iga och såg på. Men sist i raden kom en
gammal skabbig råtta som hade brast
för att gå, då kunde inte besättningen
hålla sig längre utan brast ut i gavsbrast
som på kommando bände hela Rättarmen
och gick till sina gamla platser. Helt
är det en gängse tro att om råtterna lämna
fartyget och gå i land fartyget aldrig
kommer tillbaka. Och många gamla fjö-
män har följt efter råtterna och inte velat
gå till sjöns med den skutan.
Såmliga fartyg hade ryckte om sig att
vara riktigt spökskepp, där gästarna och tom-
tar höll, ett flyktigt bar briggen "Spölla" med

Skulle se på det men ingen fick säga
något eller skratta. Finnen körde fram
alla råtterna mot landgången, under det
att besättningen stod tysta och högtidl-
iga och såg på. Men sist i raden kom en
gammal skabbig råtta som hade svårt
för att gå, då kunde inte besättningen
hålla sig längre utan brast ut i gavskepp
som på kommando bände hela råtternen
och gick till sina gamla platser. Helt
är det en gängse tro att om råtterna lämna
fartyget och gå i land, fartyget aldrig
kommer tillbaka. Och många gamla sjö-
män har följt efter råtterna och inte belagt
gå till sjös med den skutan.
Såmliga fartyg hade ryckte om sig att
vara riktigt spökskepp. Där gästas och ton-
tar holla, ett dygigt bar briggen spölla med

17/
Med Gilken Far beklade i 3 år som
man. Far var inte det minsta blygsamt
och bara skrattade åt dylikt. Jag är bäl
inget söndags eller försbarn, efter som jag
inte kommer utför något. Men det oaktat
hade han bäl hört och sett något egendom-
ligt ombord i briggen. De lägo i
Göteborg för koppring. Besättningen var av
mönstred, kaptenen bodde i land och hade
sin fru med sig, båda boro gamla bänner
till Far så han tillbringade sina kvällen
hos dem. Oj det bodde han endam ombord
för att tillse arbetet. En kväll frågade
kaptenen om det bleo färdigt snart. Ja så Far
till att höra på så arbetas där lika mycket om
natten som dagen så det borde det väl bli. Uch
att du bagnar ligga där, så Fruen, där är ju
ingen för mig och man blir ju bänd vid det.

För att han skulle bakna i tid innan
arbetet började, hade Far bett nattbaken
som gick på kafen, komma och väcka ho-
nom kl. 5 om morgnarna. En natt hade
han baknast, och låg baken och hörde någon
gå över landgången och komma ombord,
och gå fram och tillbaka på däck, genom
skylighets fönster kunde han se benen
av en karl som gick fram och tillbaka,
~~men~~ När han gått en stund gick han till-
baka över landgången, utan att komma att
väcka, det tyckte Far var underligt varför
han gick upp för att se vad kl. var så var det.
Far sov inte mera den natten, kl. 5 kom natt-
baken som vanligt. Far frågade då varför
han varit ombord kl. 1 på natten, vid den tiden
var baken jag eller någon annan meniska om-
bord här, ty först när kl. slog ett i kyrktor-
nen

Stod jag vett er landgång och såg ut
över Kåjen, så det kan jag svära på att
här inte var någon menisklig bärrelse om-
bord här, men styrman bet ju att ombord
i briggen & holla händer märkliga ting.
Till sist en helig skepparhistoria gammal
I gammal tid fick inte kokar ombord så länge
de lågo i hamn, utan skulle kokarna
iland på kokhusen med sina gryter och
koka, det kunde bli ganska många
ibland på kokhusen, har hört att en gam-
mal sjöman påstått det var elocahundra
kokar på kokhuset i Rönneby.
Och ändå värre var det ju på landgången
när alla de kokarna skulle fram och
tillbaka med sina gryter.

ACC. N:R^e M. 10254:20.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

En gång stode en Engelsman och en
Skallabo på bords ~~sin~~ bida om landgång-
en med sina grytor, den ene skulle
i land att koka den andre var färdig
att gå ombord. "Make haste" sade Engels-
mannen ba säc du? Sade Skallabon
"Make haste" ba säc du? "Make haste"
"Make haste" svarade han otäligt,
Sic du möghäst ain gång te ger
jag deg ain lusing så baid du
på grydan bänna bajnen i bäred.